

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

GEDENKSCHRIFT ZBORNÍK NA PAMIATKU
FÜR MAGDA PICHLEROVÁ MAGDY PICHLEROVEJ
STUDIEN ŠTÚDIE

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA SUPPLEMENTUM 11

GEDENKSCHRIFT ZBORNÍK NA PAMIATKU
FÜR MAGDA PICHLEROVÁ MAGDY PICHLEROVEJ
STUDIEN ŠTÚDIE

Bratislava 2016

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

ARCHEOLÓGIA SUPPLEMENTUM 11 ŠTÚDIE

Redakčná rada/Editorial Board

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda/Chairman), Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal,
PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ/Edited by

Mgr. Igor Bazovský, PhD.

Preklad do nemeckého, anglického a slovenského jazyka/translation into English, German and Slovak languages:
REELS, s. r. o., Stephanie Staffen

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed

Za jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú autori/the Authors are responsible for their contributions

Tlač/Print: Varínska tlačiareň, Varín

Grafická úprava: Matúš Lányi, návrh obálky Mgr. Radoslav Čambal

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2016

Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2016

ISBN 978-80-8060-383-0

PhDr. MAGDA PICHLEROVÁ, CSc.
16. 9. 1931 – 28. 10. 2014

OBSAH / INHALT

- 7 **Igor Bazovský/Beáta Egyházy-Jurovská**
Bibliografia prác Magdy Pichlerovej
Bibliographie von Magda Pichlerová
- 15 **Beáta Egyházy-Jurovská**
Spomienka na PhDr. Magdu Pichlerovú
Erinnerung an PhDr. Magda Pichlerová
- 17 **Susanne Stegmann-Rajtár**
Polstoročie od objavenia mohylníka v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách
Ein halbes Jahrhundert seit der Entdeckung der Grabhügel
in Dunajská Lužná-Nové Košariská
- 27 **Radoslav Čambal – Peter Milo – Igor Murín**
Geofyzikálny prieskum mohýl v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách
Geophysikalische Prospektion der Hügelgräber in Dunajská Lužná-Nové Košariská
- 35 **Zdeněk Farkaš – Miloš Gregor**
K otázke niektorých kamenných brúsených nástrojov z Bratislavy-Devína
Zur Frage einiger steinernen geschliffenen Werkzeuge aus Bratislava-Devín
- 45 **Juraj Bartík – Igor Bazovský – Pavol Jelínek – Alena Šefčáková**
Osídlenie Bratislavy-Rusoviec v staršej dobe bronzovej
Besiedlung von Bratislava-Rusovce während der älteren Bronzezeit
- 75 **Anita Kozubová**
Armringe aus Gräberfeldern der Vekerzug-Kultur in Chotín
Náramky z pohrebísk vekerzúgskej kultúry v Chotíne
- 103 **Miroslava Daňová**
Rímske prstene z Gerulaty (Nálezy z výskumov
L. Kraskovskej a M. Pichlerovej v novom svetle)
Römische Fingerringe aus Gerulata (Funde von den Grabungen
von L. Kraskovská und M. Pichlerová im neuen Licht)
- 119 **Tomáš Janek**
A New Insight into Problematic of Roman Building Terracota
von Bratislava-Rusovce
Nový pohľad na problematiku rímskej stavebnej keramiky
z Bratislavy-Rusoviec
- 125 **Jaroslava Schmidtová – Ludovít Mathédesz:** Nové nálezy jednotky piatej kohorty Lucensium
Neue Funde der Einheit der fünften Kohorte Lucensium
- 131 **Denes Gabler**
Terra sigillata in der römischen Siedlung Visegrád-Lepence
Terra sigillata z rímskeho sídliska Visegrád-Lepence

- 147 **Klára Kuzmová – Margaréta Musilová**
Terra sigillata v nálezových kontextoch z historického jadra Bratislavy (výskumy v rokoch 1986-1996)
Terra sigillata im Fundkontexten aus dem historischen Kern von Bratislava (Grabungen in den Jahren 1986-1996)
- 159 **Kristián Elschek**
Faléra Jupitera Ammona, plastika Sarapisa a ataša Siléna zo Slovenského Pomoravia
Jupiter Ammon Phalera, Sarapis Plastik und Silenos Attasche vom slowakischen Marchgebiet
- 167 **Ján Rajtár**
Olovená votívna plastika Merkúra z Hurbanova
Eine votive Bleistatueette des Merkur aus Hurbanovo
- 175 **Vladimír Turčan**
Poznámky k severnému predpoliu Gerulaty
Bemerkungen zum nördlichen Vorfeld von Gerulata
- 181 **Vladimír Varsík – Titus Kolník**
Prstene a náramky z Cíferu-Pácu
Fingerringe und Armringe aus Cífer-Pác

POLSTOROČIE OD OBJAVENIA MOHYLNÍKA V DUNAJSKEJ LUŽNEJ-NOVÝCH KOŠARISKÁCH

SUSANNE STEGMANN-RAJTÁR

„Opätovne treba zdôrazniť, vyzdvihnúť jej neutíchajúci záujem o všetko, čím vedecká a odborná práca žije a dýcha, jej plnokrvný životný optimizmus a nevyčerpatelnú energiu.“ (Bohuslav Novotný 1991, 145).

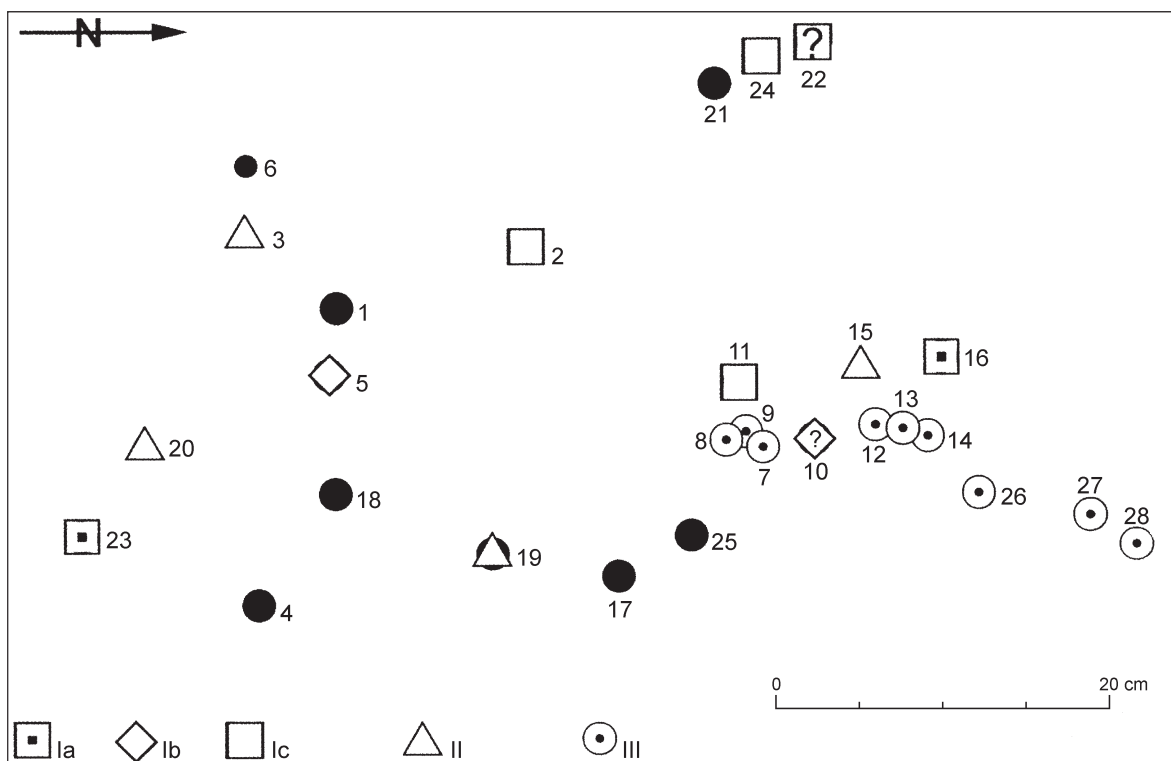
Keywords: Hallstatt period, Kalenderberg Hallstatt culture, south-western Slovakia, north-eastern Alps-Pannonia area, burial mounds, flat graves, ash burial rite, variability of ceramics

Abstract: *Half a century since the discovery of the burial mound in Dunajskej Lužná-Nové Košariská. Thanks to Magda Pichlerová, several archaeological excavations took place, yielding extensive finds concerning the question of the cultural development of the Hallstatt period in south-western Slovakia. These were mainly rescue-type missions, although several also grew into systematic excavations. Significant ones include the burial site in Vrádište and the graves from Špačince. However, the burial mound from Dunajská Lužná-Nové Košarisko attracts the most attention and is analysed from the point of view of the history of research. Over half a century has passed since its discovery. The finds made still remain, however, the subject of constant discussion among specialists on the Hallstatt period and thus even today provide information for detailed evaluation, which has been reflected recently in various studies by Slovak and foreign researchers. The preliminary evaluation of extensive units has already shown that a high-status social group was buried in the burial mounds. The rich finds give evidence of the development of trade contacts with the surrounding world: with the western Hallstatt, northern Italian and south-east Alps areas, as well as with the Lusatian culture. It is above all the typological composition of the sets of ceramics and decorative motifs found in the graves that has been the main focus for analysis, which several researchers have included in their studies.*

V šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia boli prvé rozsiahle terénne výskumy Slovenského národného múzea v Bratislave zamerané na viacero lokalít, z ktorých sa získal obsiahly nálezový materiál pre riešenie kultúrneho vývoja doby halštatskej na juhozápadnom Slovensku.¹ Išlo prevažne o akcie záchranného charakteru, avšak niektoré z nich prerástli aj do systematických výskumov. Mnohé z nich sa realizovali vďaka Magde Pichlerovej, ktorej je venovaná táto spomienka. Zhodou okolností išlo najmä o výskumy hrobov alebo pohrebísk z okruhu východohalštatskej a vekerzugskej kultúry, ktoré majú aj dnes kľúčové postavenie pre poznanie kultúrneho vývoja v stredodunajskej oblasti. Zároveň treba vyzdvihnúť, že získaný nálezový materiál je neustále podnetom nových diskusií medzi špecialistami na dobu halštatskú a aj v súčasnej dobe poskytuje informácie pre detailné vyhodnotenie, čo sa v posledných rokoch odzrkadlilo aj v rôznych štúdiách domácich a zahraničných bádateľov. Výsledkom sú viaceré analýzy, ktoré ukázali nové možnosti interpretácie problematiky doby halštatskej. Výskumné aktivity Magdy Pichlerovej boli väčšinou menšieho, ale v niektorých prípadoch aj väčšieho rozsahu, pričom najdlhšie trval výskum známeho mohylníka v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách. Avšak dôležité poznatky o kultúrnom vývoji spoločnosti, najmä k rôznym témam pochovávaní a pohrebného ritu v staršej dobe železnej priniesli všetky z nich. Výskumy sa realizovali v rokoch 1957 až 1967, pričom preskúmané boli buď ojedinelé hroby, ploché pohrebiská alebo mohyly. Boli to výskumy vo Veľkých Úľanoch (Pichlerová 1958), Vrádišti (Pichlerová 1960), Senci (Pichlerová 1962), Špačinciach (Pichlerová 1963) a v neposlednom rade v Dunajskej Lužnej-Nových Košariskách (Pichlerová 1969). Pohrebisko zo Senca sa stalo súčasťou vyhodnotenia pohrebísk vekerzugskej kultúry z Chotína (Kozubová 2013).

Medzi tie výskumy, z ktorých sa pre vypracovanie relatívnej chronológie získal materiál zásadného významu patria okrem známeho mohylníka z Dunajskej Lužnej-Nových Košarisk aj pohrebiská vo Vrádišti a Špačinciach, ktoré patria do okruhu východohalštatskej kultúry. Vo Vrádišti (okr. Skalica) bolo odkrytých 28 žiarových hrobov, ktoré mali veľmi odlišnú výbavu (Pichlerová 1960). Bohatsie, ako aj chudobnejšie inventáre tu výrazným spôsobom dokladajú vzájomné kontakty lužickej a kalenderberskej halštatskej kultúry, v ktorých dochádzalo k výraznému prelínaniu oboch kultúr (Stegmann-Rajtár 1992, 110). Podrobnú analýzu materiálu na základe vybavenia hrobov, najmä keramiky, vypracoval S. Müller, ktorý zistil, že na pohrebisku je možné rozlíšiť tri skupiny pochovaných. Tieto rozdiely sa ukázali najmä v počte nádob v jednotlivých hrobách (Müller 2007, 626). Skupinu I reprezentujú dvaja jedinci v hrobe s bohatou výbavou: Ia - hrob muža a ženy, Ib - hroby s pochovanými rovnakého pohlavia alebo Ic - hrob dospelého s dieťaťom; skupina II - jeden jedinec s bohatou výbavou, skupina III - jeden jedinec s chudobnou výbavou. Na základe rozdielného počtu príloh v jednotlivých hrobových celkoch a zároveň typologicky rôznorodej keramiky, bolo možné vypracovať sociálnu stratifikáciu na pohrebisku, ktorá sa presvedčivým spôsobom prejavila aj na horizontálnej stratigrafii pohrebiska (obr. 1).

¹ Štúdiá vznikla v rámci grantového projektu VEGA 02/0111/14.

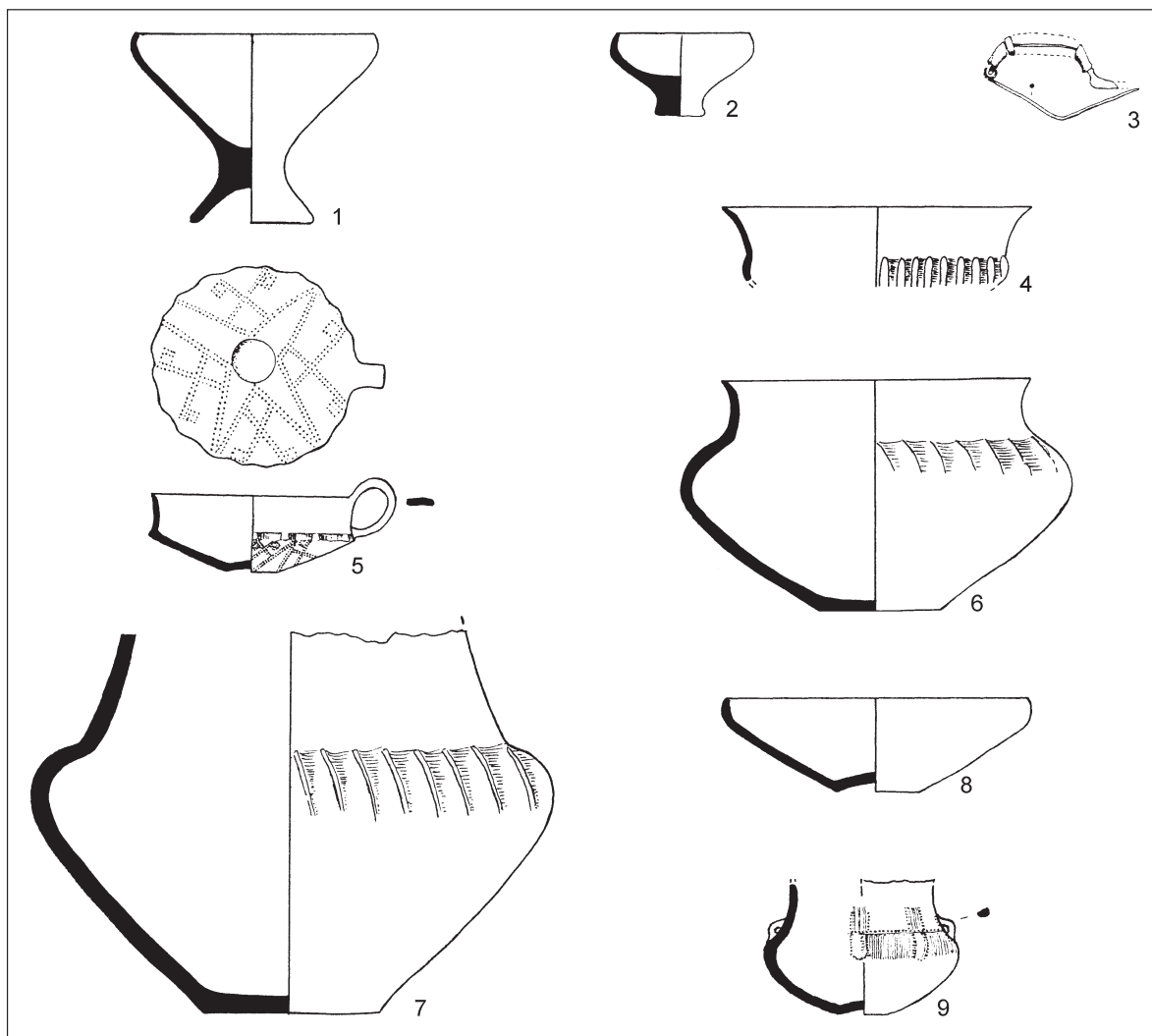
Obr. 1. Vrúdište, okr. Skalica. Sociálna stratifikácia na pohrebisku (podľa Müller 2007).

Abb. 1. Vrúdište, Kr. Skalica. Soziale Stratifizierung am Gräberfeld (nach Müller 2007).

Na pohrebisku v Špačinciach (okr. Trnava) bolo odkrytých šesť žiarových hrobov, z ktorých bol významný najmä hrob 2 (Pichlerová 1963). Obsahuje najväčší počet príloh a má vysokú vypovedaciu schopnosť pre relatívnu chronológiu (Stegmann-Rajtár 1992, 108). Našlo sa v ňom osem väčších a menších nádob: veľká zásobnica s vysokým kuželovitým hrdlom, malá amfora, väčšia misa, 2 misky, 2 misky na nôžkach a šálka (obr. 2). Typ malej amforky zdobený plastickými výčnelkami a rytými líniami ohraničenými radmi vpichov (obr. 2: 9) je známy aj z lužických pohrebísk stupňa HaB (Stegmann-Rajtár 1992, obr. 49:13). Výnimočným nálezom v tomto hrobe je bronzová oblúkovitá spona, pôvodne s kosteným a jantárovým obloženíím lúčika (zachovala sa iba jeho časť), ktorá má paralely aj na hradisku v Smoleniciach-Molpíre, kde sa našla v dome 17 (Dušek/Dušek 1984, tab. 129: 22; Dušek/Dušek 1995, príl. 1; Stegmann-Rajtár 2005b, 150, Abb. 21:12) a podobne aj v objekte 45 na hradisku v Brne-Obřanoch (Adámek 1961, tab. 27:3). Tento typ spony bol rozšírený v kalenderberskej halštatskej kultúre a dokladá kontakty s juhovýchodoalpskou halštatskou oblasťou (Marková/Stegmann-Rajtár 2009, 112). Na základe relatívnej chronológie môžeme hrob 2 zo Špačniec zaradiť na začiatok neskorohalštatského obdobia (HaD 1) (Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988, 166; Stegmann-Rajtár 1992, 108; Müller 2012a, 260, obr. 106; Kmeťová 2014).

Mohyly z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk

Mimoriadnym objavom v rámci staršej doby železnej (halštatskej) sa v roku 1960 stali mohyly z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk (okr. Senec). Ide o veľké mohyly, ktoré reprezentujú kalenderberskú halštatskú kultúru v priestore severovýchodoalpsko-panónskej oblasti. Aj keď od objavu uplynulo viac než pol storočia, ich význam pre poznanie kultúrneho vývoja a najmä sociálnej stratifikácie spoločnosti doby halštatskej je aktuálny aj dnes. Niet pochýb o tom, že tento nezvyčajne bohatý nálezový komplex z piatich komorových hrobov (I, II, III, IV a VI) sa už onedlho po preskúmaní stal dôležitým medzníkom vedeckej práce Magdy Pichlerovej. Už počas výskumu v rokoch 1960 až 1965 a v roku 1967 vzbudili veľký záujem bádateľov doma aj zahraničí. V mohylách sa našli mimoriadne cenné pamiatky, ktoré významnou mierou prispeli k hlbšiemu poznaniu vývoja kalenderberskej halštatskej kultúry, a to nielen v rámci juhozápadného Slovenska, ale aj celého územia východných Álp a panónskej oblasti (Stegmann-Rajtár 2009b, 75-78). Prvé výsledky boli prezentované už v roku 1966, kedy sa uskutočnil siedmy svetový kongres archeológov, ktorý usporiadala Medzinárodná únia vied o prehistórii a protohistórii. Pri tejto príležitosti bola verejnosti sprístupnená časť rozsiahleho nálezového súboru z odkrytých mohýl, ktorá obsahovala aj veľký počet unikátnych nálezov. Vďaka pohotovému spracovaniu a vyhodnoteniu publikovala Magda Pichlerová výsledky terénneho výskumu už dva roky po jeho skončení v monografii *Nové Košaríská. Kniežacie mohyly zo staršej doby železnej* (Pichlerová 1969). Odvtedy uplynula dlhá doba a dnes môžeme s istotou povedať, že jej publikácia vzbudila obrovský ohlas vo vedeckej komunite a stala sa základom pre ďalší teoretický výskum. Už prvotné vyhodnotenie rozsiahlych celkov ukázalo, že v mohylách bola pochovaná sociálne vysokopostavená vrstva spoločnosti. Na základe zloženia rozmanitých nálezov vieme povedať, že pochovaní

Obr. 2. Špačince, okr. Trnava. Nálezy z hrobu 2 (podľa Stegmann-Rajtár 1992).
 Abb. 2. Špačince, okr. Trnava. Funde aus Grab 2 (nach Stegmann-Rajtár 1992).

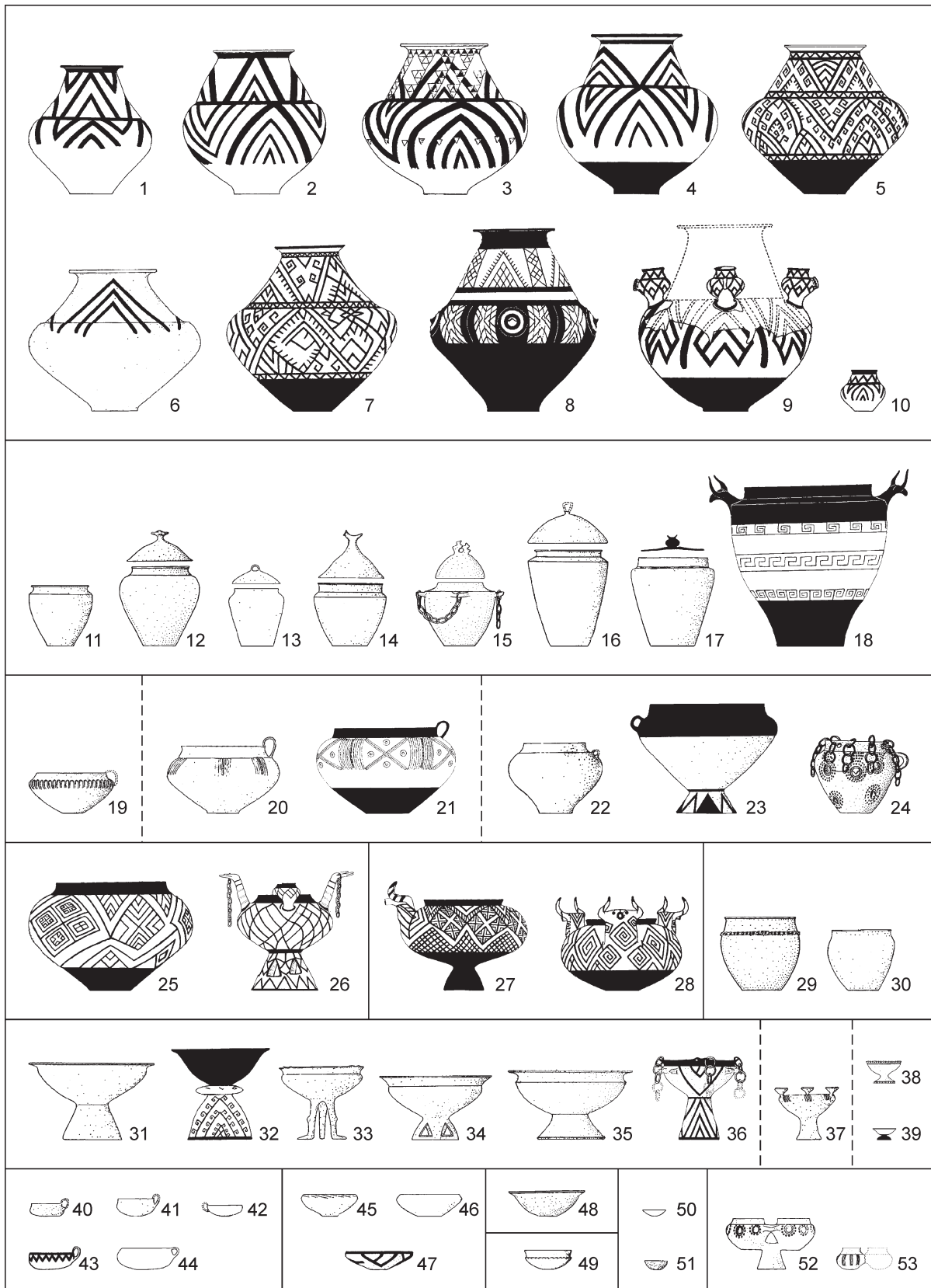
z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk udržiavali kontakty s halštatskou elitou žijúcou v hospodársko-politických centrách juhovýchodoalpskej oblasti, najmä v Štajersku (Kleinklein) a tiež v severovýchodnej časti Apeninského polostrova (kultúra Este; Stegmann-Rajtár 1998). Predovšetkým typologické zloženie bohatých keramických súborov a ich výzdobných motívov v hrobových inventároch sa stali ťažiskom pre analýzu materiálu, ktorú vo svojich štúdiách vypracovali viacerí bádatelia. Vyhodnotenie mohýl z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk podnietilo Magdu Pichlerovú k tomu, aby sa riešeniu problematiky pochovávaní a pohrebnému rítu venovala aj naďalej. Odzrkadlilo sa to v jej ďalších štúdiách na tému postavenia halštatských mohýl, a to v rámci celého východohalštatského okruhu (spolu s inými mohylníkmi, napr. v Reci a Janíoch-Dolných Janíoch). Jej niekoľkoročný výskum týchto pamiatok priniesol mnohé nové poznatky, ktoré významnou mierou prispeli k hlbšiemu poznaniu kalenderberskej halštatskej kultúry, a to nielen v rámci juhozápadného Slovenska, ale aj územia celej východohalštatskej oblasti (Pichlerová 1967; 1970). Svedectvom mimoriadneho významu mohýl z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk sú početné štúdie publikované už v minulosti, ktoré boli analyzované v regionálnych ako aj nadregionálnych súvislostiach. Ich odkaz je stále aktuálny a preto dodnes stoja v centre záujmu bádateľov. Tieto mohyly majú dodnes kľúčové miesto v chronologickom systéme východných Álp a panónskej oblasti (Müller 2012a, 260, obr. 106). Bohatý keramický súbor z mohýl poskytol širokú databázu pre chronologicko-typologické vyhodnotenie materiálu. Venovali sa mu mnohí bádatelia a dodnes má tento nálezový materiál dôležité miesto pri periodizácii doby halštatskej. Významné postavenie pri interpretácii niektorých unikátnych nádob a ich výzdobných motívov je publikované v početných publikáciách o dobe halštatskej (Siegfried-Weiß 1979; Dobiát 1980; Pare 1998; Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988; Stegmann-Rajtár 1998; Studeniková 2005; 2007; 2008, 2012; Teržan 1986; 1990; 2001 a ďalšie).

V niektorých mohylných žiarov pochovaných aj viac jedincov – žien, mužov a detí, ktoré reprezentovali elitu vtedajšej spoločnosti. Pozoruhodný inventár veľkých mohýl z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk svedčí o vysokom sociálnom postavení pochovaných osôb v staršej dobe halštatskej. Stali sa svedectvom života obyvateľov počas najstaršej

etapy včasnej doby železnej na Slovensku, kedy sa rozvíjali bohaté obchodné kontakty s okolitým svetom, najmä so západohalštatskou (pohrebisko Hallstatt), severoitalskou (kultúra Este) a juhovýchodoalpskou oblasťou (*Siegfried-Weiß 1979; Dobiat 1980; Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988; Stegmann-Rajtár 1992; Studeníková 2005; 2007; 2008, 2012; Teržan 1986; 1990; 2001; Nebelsick 1997; Gleirscher 2009; Huth 2003* a mnohé ďalšie). Autorom štúdie publikovanej v nedávnej dobe, o vysokej vypovedacej schopnosti zloženia náleзов v mohylách, predovšetkým keramiky, ktorá vyšla pod názvom „*Monumenty uctievania predkov? K interpretácii halštatských mohýl z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk*“ je S. Müller (*Müller 2012b*). Autor analyzuje hroby najmä z pohľadu ich konštrukcie a výbavy. Jeho rozbor ukázal, že je možné ponúknuť k bežným interpretáciám alternatívu. Pozoruhodný obsah veľkých mohýl svedčí o vysokom sociálnom postavení pochovaných osôb, ktoré reprezentovali elitu vtedajšej spoločnosti. Bohaté nálezy dokladajú rozvoj obchodných kontaktov s okolitým svetom – so západohalštatskou, severoitalskou a juhovýchodoalpskou oblasťou. Niektoré typy keramiky a ich výzdobné motívy sú výsledkom regionálnych vzťahov aj s lužickou kultúrou. Mohyly z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk patria dodnes medzi najvýznamnejšie objavy v severovýchodoalpском a panónskom halštatskom priestore (*Teržan 2001; Huth 2003; Studeníková 2007; Gleirscher 2009* a ďalšie). V mohylách z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk sa zachoval rozsiahly keramický súbor, ktorý podáva informácie o chronologickom vývoji doby halštatskej. Výrazná je najmä keramika s hladným červeným povrchom a geometrickou výzdobou v podobe lomených viacnásobných línií na hrdle, niekedy aj na pleciach nádob, alebo plošne na celom povrchu. Tieto výzdobné motívy sa do východoalpskej oblasti rozšírili z hornodunajskej oblasti, z južného Nemecka a zo Švajčiarska, kde boli udomácnené už v mladšej dobe popolnicových polí (*Pare 1998; Stegmann-Rajtár 1992; 1994; 2009a*). Zároveň sa prejavili aj kontakty so severovýchodnou Itáliou (kultúra Este) a juhovýchodoalpskou oblasťou a práve tieto kontakty boli v spojení s novým štýlom vo výzdobe keramiky, ktorý bol charakteristický pre nástup doby halštatskej. Nálezy z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk sú charakteristické plastickými výzdobnými motívmi (*Teržan 1990, 232, obr. 27*). Predlohy k týmto výnimočným nádobám pochádzajú zo severovýchodnej Itálie (kultúra Este). Plastické prvky predstavujú mediteránny vplyv na keramike, ktorý sa prejavil v mohylách I a VI. Tieto výzdobné motívy sú v rámci pohrebiska chronologicky zaradené medzi najmladšie (*Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988, 171, obr. 5*). Interkultúrne väzby medzi vzdialenejšími oblasťami však jednoznačne dokladajú význam aj okrajových oblastí v kultúrno-historickom vývoji doby halštatskej. V širšom severoadriatickom prostredí sa vyskytujú predlohy niektorých neobvyklých keramických tvarov nádob. Ide napríklad o misku na troch nôžkach v tvare ľudských končatín z mohyly 3 v Dunajskej Lužnej-Nových Košarískach, ktorá má blízke paralely v hrobe 234 z Este, Casa di Ricovero (*Frey 1969, tab. 8:1*) alebo aj v hrobe 70 z Este (*Müller-Karpe 1959, tab. 101 B*). V severovýchodoalpskej oblasti sa tešili veľkej obľube nádoby s protómami býčích hláv na ich okraji, zastúpené napríklad v mohylách 1 a 6 v Dunajskej Lužnej-Nových Košarískach, ktoré majú rovnako paralely na pohrebisku v Este, v hrobe 131 (*Kossack 1954, tab. 5:2; Müller-Karpe 1959, tab. 91B*). Sebastian Müller vypracoval detailnú analýzu materiálu na základe vybraných kritérií – týka sa to konštrukcie hrobovej komory, ako následne aj výberu a usporiadania hrobových príloh. Keramika tvorila vo všetkých hrobách hlavnú časť výbavy. Nádoby boli ukladané podľa určitých pravidiel, čo je doložené zoskupením rovnakých tvarov, prípadne rovnakých kombinácií typov nádob (*Müller 2012b, 346, obr. 3*).

Umenie staršej doby železnej (halštatskej) sa v porovnaní s obdobím neskej doby bronzovej obohatilo o nové, predovšetkým figurálne motívy na nádobách, vytvárajúce obrazové scény.

Tento fenomén sa prejavil vo viacerých oblastiach Európy približne súčasne. Časť figurálnych motívov a symbolov v strednej Európe nadväzovala na domáce tradície, iné početnejšie vznikali pod vplyvom cudzích – prevažne južných a juhovýchodných impulzov. Dominantná úloha vo využívaní figurálnych scén pripadla tým oblastiam, ktoré priamo susedili s vyspelými centrami v Itálii a Grécku. Plne sa uplatnili v staršom situovom umení kultúry Este v severovýchodnej časti Apeninského polostrova už v druhej polovici 7. stor. pred Kr. Vo východoalštatskej oblasti sú na nádobách zastúpené rôzne scény s muzikantmi – hráčmi na hudobný nástroj, zápasenie, jazda na koni, kónský záprah, postavy v adoračnom geste, ďalej ženy – priadkyne a ženy – tkáčky. Spriadanie nití a výroba textilu boli úzko previazané s náboženstvom, kultom a mytológiou. Hlavnou postavou všetkých tradičných vyobrazení na hlinených nádobách v prostredí kalenderberskej halštatskej kultúry je antropomorfná postava ženy v adoračnom geste, ktorá svojou veľkosťou väčšinou prevyšuje ostatné. Ide o postavu ženy – bohyně, ktorá je v archeologickom bádanií podrobne analyzovaná (*Studeníková 2007*). Pradenie a tkanie patrilo oddávna k veľmi dôležitej, tradične ženskej činnosti. Jej zobrazovanie malo aj symbolický význam: priadla sa niť života a tkal sa jej osud (*Teržan 1996; Stegmann-Rajtár 2005a*). Aj v Dunajskej Lužnej-Nových Košarískach ide o výnimočné zoskupenie rôznych typov nádob, ktoré stvárajú umenie doby halštatskej – plastické zobrazenie býčích protómov (obr. 3: 18, 27, 28), alebo ľudských rúk v adoračnom geste, niekedy v spojení s hlinenými reťazami (obr. 3: 15, 24, 36). Unikátne sú aj už vyššie spomenuté misky na troch ľudských nôžkach z mohyly 3, ktoré sú nasmerované do troch strán a tým symbolizujú tanec (obr. 3: 33). Keramika vypovedá o zručnosti domáчих umelcov, ktorí vyrábali tiež hlinené nádoby v tvare sitúl (obr. 3: 11-18) a tým napodobňovali ich bronzové predlohy, ktoré sa vyrábali v centrách južnej a juhovýchodnej Európy a boli nositeľmi tzv. situového umenia. Početné sú tiež mimoriadne tvary nádob, ktoré sa stali prameňom poznania pre ďalšie vyhodnotenie v súvislosti s náleziskami z porovnateľných mohýl (Dunajská Lužná-Nové Košaríská, Reca, Janíky-Dolné Janíky, Biely Kostol, Bad Fischau, Sopron-Burgstall a mnohé iné; *Studeníková 2005; Urmínský 2001*). Tvarom aj výzdobou sú výnimočné a svedčia o živite vtedajšej elitnej spoločnosti. Nálezový materiál je však vhodný nielen pre chronologické vyhodnotenie, ale významnou mierou vypovedá o sociálnej štruktúre pochovaných mužov, žien a detí (*Teržan 1986, 1990*). Dôležité sú tiež výsledky v nedávnej dobe publikovanej štúdií S. Müllera, v ktorej sa autor zamerával na detailnú klasifikáciu kompletneho keramického riadu (*Müller 2012b*). Významná je okrem typologického zastúpenia keramiky (veľké nádoby – zásobnice, až po miniatúrne

Obr. 3. Dunajská Lužná-Nové Košariská. Typologické zastúpenie keramiky v mohylách (podľa Müller 2012b).

Abb. 3. Dunajská Lužná-Nové Košariská. Typengliederung von Keramik in den einzelnen Grabhügeln (nach Müller 2012b).

nádoby) aj veľmi rozmanitá maľovaná výzdoba. Zastúpený je geometrický štýl, ale aj figurálne a zoomorfné motívy a výnimočne aj obrazové scény (Brosseder 2004, 126). Keramika bola vyrobená pre funerálne účely, celkový jej charakter zvyrazňuje umelecký prejav a nepochybne mal aj nábožensko-kultový význam. Najmä v prípade obrazových scén ide o prerozprávanie „príbehu“. Špecifickou sférou pre hodnotenie kultúrnych kontaktov a vzťahov medzi stredodunajskou oblasťou a južnou a juhovýchodnou Európou je aj ich umelecký prejav. Umenie staršej doby železnej (halštatskej) v porovnaní s predchádzajúcim obdobím popolnicových polí sa obohatilo o nové, predovšetkým figurálne motívy vytvárajúce obrazové scény. Časť figurálnych motívov a symbolov strednej Európy nadväzovala na domáce tradície doby bronzovej. Iné, početnejšie, vznikali pod vplyvom cudzích – prevažne južných a juhovýchodných impulzov. Dominantná úloha vo využívaní figurálnych scén pripadla tým oblastiam, ktoré susedili s vyspelým stredomorským svetom (Studeníková 2005). Figurálne scény, jednotlivé obrazy a samostatné figúry sú podriadené určitým kompozičným pravidlám (Studeníková 2007, 73). Podobný mytologický „príbeh“ kalenderberskej komunity, ktorý sprevádzal elitných mŕtvych na druhý svet zobrazuje aj nádoba č. 11 z mohyly II v Janíkoch-Dolných Janíkoch, okr. Dunajská Streda, ktoré so všetkými súvislosťami vyhodnotila autorka výskumu E. Studeníková (Studeníková 1996). Nálezy sú dôležité nielen pre relatívnu chronológiu, ale sú prameňom pre vyhodnotenie sociálnej štruktúry pochovaných, detailných poznatkov pozorovania výstavby drevenej hrobovej komory a nemenej významu jednotlivých nálezov, najmä z hľadiska zloženia keramického súboru nádob a posledne najmä pozorovania S. Müllera (2012b). Rovnako dôležité je aj vyhodnotenie výzdoby, najmä figurálnych motívov a obrazových scén na rôznych typoch nádob a ich nábožensko-kultového významu, ktoré boli zhotovené najmä pre funerálne účely. V čase, keď ešte neexistovali písomné pramene, nám ľudia svoje životy „prerозprávali“ pomocou obrazových scén, namaľovaných alebo vyrytých na nádobách. V centre záujmu stojí keramika s geometrickou výzdobou a tiež figurálnymi a zoomorfnými motívmi (Brosseder 2004; Teržan 1986; 1990; Müller 2012a; 2012b). Celkovo unikátne zoskupenie rôznych typov nádob, ktoré sami osebe stvárajú umenie tej doby – plastické zobrazenie býčích protómov na nádobách, prípadne rúk v adoračnom geste, niekedy aj v spojení s hlinenými reťazami vyzdvihujú význam keramiky v jednotlivých hroboch (obr. 3). Mohylník má kľúčový význam pre poznanie včasnej doby železnej nielen na Slovensku, ale aj v rámci východoalpsko-panónskej oblasti. Výsledky početných výskumov halštatských mohýl, nielen v Dunajskej Lužnej, ale aj v Reci, Janíkoch-Dolných Janíkoch, Bielom kostole, ako aj iných mohýl kalenderberskej halštatskej kultúry na juhozápadnom Slovensku (Stegmann-Rajtár 2002, obr. 1; Urmínský 2001). Okrem mohýl z Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk sa významným objavom stalo aj neďaleko ležiace nížinné sídlisko kalenderberskej halštatskej kultúry. Išlo o záchranný výskum, ktorý v roku 2002 realizoval R. Čambal (Čambal 2006). Výsledky výskumu boli vyhodnotené aj v nadregionálnych súvislostiach (Belanová/Čambal/Stegmann-Rajtár 2007). Našli sa významné doklady o existencii nížinného sídliska – časť objektu 1/02, ktorý mal hospodársky charakter – ide o tkáčsku dielnu, v ktorej sa našli pozostatky jedného väčšieho a jedného menšieho tkáčskeho stavu (Čambal 2006, 58). Pod mohyľou VI sa nachádzal hrob interpretovaný ako hrob vysokopostavenej ženy - tkáčky, preto sú súvislosti medzi mohylami a nálezom sídliska mimoriadne dôležité. Rovnako významné pre Dunajskú Lužnú sú aj výsledky leteckej prospekcie z roku 2009, kedy sa zistili nové informácie o ďalších mohylách na tejto lokalite, ktoré by s veľkou pravdepodobnosťou mohli patriť do doby halštatskej (Kuzma/Bartík 2013, 134). Aj tieto poznatky slúžia k detailnejšiemu poznaniu mikroregiónu Dunajskej Lužnej-Nových Košarísk. Zo stavu bádania vyplýva, že aj preskúmané mohyly nie sú doteraz poslednými a zrejme sú iba časťou rozsiahlejšieho mohylového pohrebiska, ktoré sa možno bude dať skúmať v budúcnosti. Obec Dunajská Lužná-Nové Košaríská patrí dnes k najvýznamnejším archeologickým lokalitám nielen v rámci Slovenska, ale aj v širšom kontexte strednej Európy (Čambal 2006, 56).

Na záver môjho príspevku by som rada vyzdvihla, že objav mohylového pohrebiska v Dunajskej Lužnej-Nových Košarískách, ale aj významných pohrebísk vo Vrádišti a Špačinciach, zostane navždy spätý s menom Magdy Pichlerovej. Svojou monografiou ako aj početnými štúdiami a popularizačnými článkami významnou mierou prispela k poznaniu kultúrneho vývoja doby halštatskej na juhozápadnom Slovensku. Prínos Magdy Pichlerovej pre archeológiu najlepšie vyzdvihol Bohuslav Novotný v príhovoroch k jej životným jubileám (Novotný 1981; 1991).

LITERATÚRA

- Adámek 1961 – F. Adámek: Pravěké hradisko u Obřan. Brno 1961.
- Belanová/Čambal/Stegmann-Rajtár 2007 – T. Belanová/R. Čambal/S. Stegmann-Rajtár: Die Weberin von Nové Košaríská - Die Webstuhlbefunde in der Siedlung von Nové Košaríská im Vergleich mit ähnlichen Fundplätzen des östlichen Hallstattkulturkreises. In: M. Blečić, M. Črešnar, B. Hänsel, A. Hellmuth, E. Kaiser, C. Metzner-Nebelsick (Hrsg.): Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan. Situla 44, Ljubljana 2007, 419-434.
- Brosseder 2004 – U. Brosseder: Studien zur Ornamentik hallstattzeitlicher Keramik zwischen Rhönnetal und Karpatenbecken. UPA 106, Bonn 2004.
- Dobiat 1980 – C. Dobiat: Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik. Schild von Steier, Beiheft 1, Graz 1980.
- Čambal 2006 – R. Čambal: Tkáčska dielňa kalenderberskej kultúry v Nových Košarískách. Pam. Múz. 2, 2006, 56-59.
- Dušek/Dušek 1984 – M. Dušek/ S. Dušek: Smolenice-Molpír – Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit I. Nitra 1984.
- Dušek/Dušek 1995 – M. Dušek/ S. Dušek: 1995: Smolenice-Molpír – Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit II. Nitra 1995.
- Frey 1969 – O.-H. Frey: Die Entstehung der Situlenkunst. Studien zur figürlich verzierten Toreutik von Este. Röm.-Germ. Forsch. 31, Berlin 1969.

- Gleirscher 2009* – P. Gleirscher: Sopron – Nové Košariská – Frög. Zu den Bildgeschichten der Kalenderbergkultur. *Prähist. Zeitschr.* 84, 2009, 202-223.
- Huth 2003* – Ch. Huth: Menschenbilder und Menschenbild. Anthropomorphe Bildwerke der frühen Eisenzeit. Berlin 2003.
- Kmeťová 2014* – P. Kmeťová: Sebastian Müller: Smolenice-Molpír, Sereď und Ratkovce. Studien zu Siedlungen der frühen Eisenzeit in der Südwestslowakei (recenzia). *Slov. Arch.* 62-2, 2014, 410-414.
- Kossack 1954* – G. Kossack: Studien zum Symbolgut der Urnenfelder- und Hallstattzeit. *Röm.-Germ. Forsch.* 20, Berlin 1954.
- Kozubová 2013* – A. Kozubová: Pohrebiská vekerzugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. *Disertationes Archeologicae Bratislavenses 1. Vyhodnotenie. Katalóg.* Bratislava 2013.
- Kuzma/Bartík 2013* – I. Kuzma/M. Bartík: Letecká prospekcia na Slovensku v roku 2009, AVANS v roku 2009, Nitra 2013, 132-158.
- Marková/Stegmann-Rajtár 2009* – K. Marková/S. Stegmann-Rajtár: Amber in the Context of Cultural Interactions in the Carpathian Basin in the Early Iron Age. In: A. Palavestra/C.W. Beck/I.M. Todd (eds.): *Amber in Archaeology. Proceedings of the Fifth International Conference on Amber in Archaeology, Beograd 2006.* Beograd 2009, 110-123.
- Müller 2007* – S. Müller: Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Vrádište – Untersuchungen zur Grabausstattung und Beigabenstrukturierung. In: M. Blečic/M. Črešnar/B. Hänsel/A. Hellmuth/E. Kaiser/C. Metzner-Nebelsick (Hrsg.), *Scripta Praehistorica in Honorem Biba Teržan.* Situla 44, Ljubljana 2007, 623-641.
- Müller 2012a* – S. Müller: Smolenice-Molpír, Sereď und Ratkovce. Studien zur Siedlungen der frühen Eisenzeit in der Südwestslowakei. UPA 220, Berlin 2012.
- Müller 2012b* – S. Müller: Monumente der Ahnenverehrung? Zur Deutung der hallstattzeitlichen Grabhügel von Nové Košariská. *Slov. Arch.* 60-2, 2012, 343-364.
- Müller-Karpe 1959* – H. Müller-Karpe: Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen. *Röm.-Germ. Forsch.* 22, Berlin 1959.
- Nebelsick 2007* – L. D. Nebelsick: Die Kalenderberggruppe der Hallstattzeit am Nordostalpengebiet. In: L.D. Nebelsick/A. Eibner/E. Lauermaun/J.-W. Neugebauer (Hrsg.), *Wissenschaftliche Schriftenreihe Niederösterreich 106/107/108/109,* Wien 2007, 9-128.
- Novotný 1981* – B. Novotný: Životné jubileum PhDr. Magdy Pichlerovej, CSc. *Zbor. SNM 75, Hist.* 21, 1981, 275-281.
- Novotný 1991* – B. Novotný: K životnému jubileu Magdy Pichlerovej. *Zbor. SNM 85, Arch.* 1, 1991, 145-150.
- Pare 1998* – Ch. Pare: Beiträge zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit I. Grundzüge zur Chronologie des östlichen Mitteleuropa, 11.- 8. Jahrhundert vor Chr. *Jahrbuch des Röm.-Germ. Zentralmuseums Mainz* 45, 1998, 293-433.
- Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988* – H. Parzinger/S. Stegmann-Rajtár: Smolenice-Molpír und der Beginn der skythischen Sachkultur in der Südwestslowakei. *Prähist. Zeitschrift* 63, 1988, 162-178.
- Pichlerová 1958* – M. Pichlerová: Mladohalštatské žiarové pohrebisko vo Veľkých Úľanoch, okr. Senec. *Arch. Rozhledy* 10, 1958, 516-519.
- Pichlerová 1960* – M. Pichlerová: Mladohalštatské popolnicové pohrebisko vo Vrádišti. *Slov. Arch.* 8-1, 1960, 123-168.
- Pichlerová 1962* – M. Pichlerová: Skýtsko-halštatské pohrebisko v Senci. *Zbor. SNM 56, Hist.* 2, 1962, 70-84.
- Pichlerová 1963* – M. Pichlerová: Špačince v praveku a v ranej dobe dejinnej. *Zbor. SNM 57, Hist.* 3, 1963, 104-125.
- Pichlerová 1967* – M. Pichlerová: K otázke geografického vymedzenia oblasti východoalpských kniežacích mohýl na strednom Dunaji. *Zbor. SNM 61, Hist.* 7, 1967, 3-36.
- Pichlerová 1969* – M. Pichlerová: Nové Košariská. Kniežacie mohyly zo staršej doby železnej. Bratislava 1969.
- Pichlerová 1970* – M. Pichlerová: Východoalpská oblasť halštatskej kultúry na juhozápadnom Slovensku. *Zbor. SNM 64, Hist.* 10, 1970, 5-23.
- Siegfried-Weiß 1979* – A. Siegfried-Weiß: Der Ostalpenraum in der Hallstattzeit und seine Beziehungen zum Mittelmeergebiet. *Hamburger Beiträge zur Archäologie* 6, Hamburg 1979.
- Stegmann-Rajtár 1992* – S. Stegmann-Rajtár: Spätbronze- und früheisenzeitliche Fundgruppen des mittleren Donauebietes. *Ber. RGK 73, 1992,* 29-179.
- Stegmann-Rajtár 1994* – S. Stegmann-Rajtár: Vývoj stredodunajských popolnicových polí v neskoršej dobe bronzovej (HaB) a vznik halštatskej kultúry. *Slov. Arch.* 42-2, 1994, 319-333.
- Stegmann-Rajtár 1998* – S. Stegmann-Rajtár: Spinnen und Weben in Smolenice-Molpír. Ein Beitrag zum wirtschaftlichen und religiös-kultischen Leben der Bewohner des hallstattzeitlichen „Fürstensitzes“. *Slov. Arch.* 46-2, 1998, 263-287.
- Stegmann-Rajtár 2002* – S. Stegmann-Rajtár: Früheisenzeitliche Fernverbindungen entlang dem Ostalpenrand. In: A. Lang/V. Salač (eds.): *Fernkontakte in der Eisenzeit. Konferenz Liblice 2000.* Praha 2002, 254-269.
- Stegmann-Rajtár 2005a* – S. Stegmann-Rajtár: Vplyvy juhovýchodoalpských centier na vývoj halštatskej kultúry v stredodunajskej oblasti. In: *Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji.* *Studia Arch. et Mediaevalia* 7, Bratislava 2005, 60-72.
- Stegmann-Rajtár 2005b* – S. Stegmann-Rajtár: Smolenice-Molpír. In: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* (Walter de Gruyter, Berlin, New York) 29, 2005, 146-156.
- Stegmann-Rajtár 2009a* – S. Stegmann-Rajtár: Von Bayern bis nach Südmähren: Zur Verbreitung westlicher Gefäßformen in Gräbern der südmährischen Hallstattkultur. In: L. Husty/ M. M. Rind/ K. Schmotz (ed.), *Zwischen Münschhofen und Windberg. Gedenkschrift für Karl Böhm.* Rahden/Westf. 2009, 227-246.
- Stegmann-Rajtár 2009b* – S. Stegmann-Rajtár: Žiarové pohrebisko východoalštatskej a vekerzugskej kultúry v Nových

Zámkoch. Príspevok k pohrebiskám doby halštatskej vo východoalpsko-zadunajskej oblasti. Slov. Arch. 57-1, 2009, 57-116.

Studeníková 1996 – E. Studeníková: Neue Ausgrabungen hallstattzeitlicher Hügelgräber in der Südwestslowakei. In: E. Jerem/A. Lippert (Hrsg.): Die Osthallstattkultur. Symposium Sopron 1994. Archaeolingua 7. Budapest 1996, 497-506.

Studeníková 2005 – E. Studeníková: Kalenderberská kulturá na juhozápadnom Slovensku a juhovýchodná Európa. In: Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji. Studia Arch. Slov. Mediaev. 7, Bratislava 2005, 73-88.

Studeníková 2007 – E. Studeníková: K interpretácii niektorých antropomorfných vyobrazení na kalenderberskej keramike. *Musaica* 25, 2007, 73-89

Studeníková 2008 – E. Studeníková: Výpoveď kalenderberských mohýl na Slovensku o vzťahu pohlaví. *Acta Arch. Opaviensia* 3, 2008, 85-111.

Studeníková 2012 – E. Studeníková: Staršia doba železná (800 až 500 pred n.l.). Dejiny Bratislavy od počiatkov do prelomu 12. a 13. stor. Bratislava 2012, 133-160.

Teržan 1986 – B. Teržan: Zur Gesellschaftstruktur während der älteren Hallstattzeit im ostalpen-westpannonischem Gebiet. *Hallstattkolloquium Veszprém 1984*. Mitt. Arch. Inst. Ungar. Akad., Beih. 3, Budapest 1986, 227-243.

Teržan 1990 – B. Teržan: The Late Bronze and Early Iron Age settlement of northeastern Slovenia and Styria. Ljubljana 1990.

Teržan 1996 – B. Teržan: Weben und Zeitmessung im südostalpinen und westpannonischen Gebiet. In: Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron, 10-14. Mai 1994. *Archaeolingua* 7, Budapest 1996, 507-536.

Teržan 2001 – B. Teržan: Richterin und Kriegsgöttin in der Hallstattzeit. *Prähist. Zeitschrift* 76, 2001, 74-86.

Urminský 2001 – J. Urminský: Halštatské mohylové pohrebisko v Bielom Kostole. *Sborník Prací Fil. Fak. Brno, M 6*, 2001, 77-91.

EIN HALBES JAHRHUNDERT SEIT DER ENTDECKUNG DER GRABHÜGEL VON DUNAJSKÁ LUŽNÁ-NOVÉ KOŠARISKÁ

SUSANNE STEGMANN-RAJTÁR

In den sechziger und siebziger Jahren des vergangenen Jahrhunderts konzentrierten sich die ersten umfangreichen Grabungen des slowakischen Nationalmuseums Bratislava auf mehrere Fundplätze, von denen ein umfangreiches Fundmaterial für die Erforschung der kulturellen Entwicklung der Hallstattzeit in der Südwestslowakei gewonnen wurde. Viele von Ihnen wurden dank Magda Pichlerová realisiert, der auch der vorliegende Beitrag gewidmet ist. Die hier erwähnten Grabungen haben alle zwischen den Jahren 1957 bis 1967 stattgefunden, wobei von ihr entweder einzelne Gräber, Grabhügel oder Gräberfelder freigelegt wurden. Zu den Grabungen von denen Schlüsselmaterial für die Erarbeitung der relativen Chronologie geborgen werden konnte, zählen vor allem die bekannten Grabhügel von Dunajská Lužná-Nové Košariská, sowie die Gräberfelder von Vrádište und Špačince, die die Osthallstattkultur repräsentieren. Sie alle brachten wichtige Belege über die kulturelle Entwicklung in der damaligen Gesellschaft, vor allem zum Thema Bestattungsritus in der älteren Eisenzeit. Gleichzeitig muß betont werden, daß das umfangreiche Fundmaterial auch heute noch die Basis für weiterführende Diskussionen für die Hallstattforschung bietet und daß von einigen Autoren neue detaillierte Analysen durchgeführt wurden, die in mehreren Studien der letzten Jahrzehnte veröffentlicht wurden (Stegmann-Rajtár 2009a; Stegmann-Rajtár 2009b).

In Vrádište, Kr. Skalica wurden 28 Brandgräber freigelegt, die sehr unterschiedlich mit Beigaben ausgestattet wurden (Pichlerová 1960). Reichere sowie ärmere Inventare liegen im Schnittpunkt von zwei Kulturkreisen und belegen so auf markante Weise die gegenseitigen Kontakte zwischen der Kalenderberg- und der Lausitzer Kultur (Stegmann-Rajtár 1992, 110, Stegmann-Rajtár 1998; Stegmann-Rajtár 2005a). Die genaue Analyse und Auswertung des Fundmaterials aufgrund der Beigabenausstattung hat S. Müller ausgearbeitet und stellte fest, dass man am Gräberfeld drei Bestattungsgruppen unterscheiden kann. Diese Unterschiede lassen sich vor allem in der unterschiedlichen Gefäßzahl in den einzelnen Gräbern belegen (Müller 2007, 626). Stellvertretend für Gruppe I sind zwei Individuen im Grab mit reicher Ausstattung: Ia – Grab mit Mann und Frau, Ib – Gräber mit Bestatteten gleichen Geschlechts, Ic – Grab mit Erwachsenen und Kind; Gruppe II – ein Individuum mit reicher Ausstattung; Gruppe III – ein Individuum mit ärmlicher Ausstattung. Aufgrund der unterschiedlichen Beigabenzahl in den einzelnen Grabinventaren und gleichzeitig der großen Typenvariabilität von Keramik konnte S. Müller die soziale Stratifizierung am Gräberfeld ausarbeiten, die sich in überzeugender Weise auch in der Horizontalstratigraphie widerspiegelt (Abb. 1).

Im Gräberfeld Špačince, Kr. Trnava wurden sechs Brandgräber freigelegt, von denen Grab 2 mit reichen Beigaben ausgestattet wurde und zu den bedeutendsten gehörte (Pichlerová 1963). Seine aussagekräftigen Beigaben hatten entscheidende Bedeutung für die relative Chronologie (Stegmann-Rajtár 1992, 108). Im Grab lagen acht größere sowie

kleinere Gefäße: ein großes Vorratsgefäß mit hohem Kegelhals, ein kleineres Doppelhenkelgefäß, zwei Schalen, zwei Fußschalen und eine Tasse (Abb. 2). Das Doppelhenkelgefäß ist mit kurzen plastischen Leisten und mit eingeritzten Linien, die beidseitig von eingestochenen Punkten begrenzt sind, verziert (Abb. 2: 9). Dieser Gefäßtyp kommt bereits auf HaB zeitlichen Gräberfeldern der Lausitzer Kultur vor, neu ist aber seine reiche Verzierungsart, die erst seit der Hallstattzeit verbreitet war (Stegmann-Rajtár 1992; 1998). Ein besonderer Fund in diesem Grab ist die aus Bronze gearbeitete Bogenfibel mit ursprünglich einem Knochen- sowie auch Bernsteinbelag des Bügels (es haben sich lediglich Bruchstücke erhalten). Parallelen liegen von zwei befestigten Siedlungen vor: von Smolenice-Molpír, Haus 17 (Dušek/Dušek 1984, tab. 129: 22; Stegmann-Rajtár 2005b, 150, Abb. 21:12) und von Brno-Obřany, Grube 45 (Adámek 1961, tab. 27:3). Dieser Fibeltyp war in dem Bereich der Kalenderberggruppe verbreitet und belegt Kontakte mit der südostalpinen Hallstattkultur (Marková/Stegmann-Rajtár 2009, 112). Relativchronologisch kann Grab 2 von Špačince an den Beginn der Späthallstattzeit (HaD 1) eingeordnet werden (Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988, 166; Stegmann-Rajtár 1992, 108; Müller 2012a, 260, obr. 106).

Die Grabhügel von Dunajská Lužná-Nové Košariská

Eine besondere Bedeutung in der Entwicklung der älteren Eisenzeit (Hallstattzeit) haben die Grabhügel von Dunajská Lužná-Nové Košariská, Kr. Senec. Diese umfangreichen Grabhügel sind für die Kalenderberggruppe im nordostalpin-pannonischen Bereich stellvertretend.

Auch wenn seit der Entdeckung schon mehr als ein halbes Jahrhundert vergangen ist, so steht ihre Bedeutung für die Kenntnis der sozialen Stratifizierung der früheisenzeitlichen Gesellschaft bis heute im Mittelpunkt. Es besteht kein Zweifel darüber, daß diese außerordentlich reiche Grabkomplexe (Hügel I, II, III, IV und VI) schon bald nach ihrer Freilegung eine Schlüsselstellung für die weiteren Forschungen von Magda Pichlerová eingenommen haben. Dank der zügigen Aufarbeitung des Fundmaterials publizierte sie die Ergebnisse ihrer Grabungen schon zwei Jahre nach der Freilegung in der Arbeit *Nové Košariská. Die Fürstenhügel aus der älteren Eisenzeit/ Nové Košariská. Kniežacie mohyly zo staršej doby železnej.* (Pichlerová 1969). Die Veröffentlichung liegt zwar schon lange zurück, jedoch stellten sich schon bald neue Forschungsfragen, die dazu führten, die Quellen neu zu analysieren. Es gab immer wieder neue Beobachtungen zu den Funden, die wichtige Erkenntnisse lieferten und neue Zusammenhänge aufzeichneten. So wurde in zahlreichen Studien die besondere Stellung und Bedeutung der Hügel von Dunajská Lužná-Nové Košariská aus regionaler sowie überregionaler Sicht ausführlich behandelt. Ihr Vermächtnis ist ständig aktuell und die Hügel stehen bis heute im Mittelpunkt der Forschung (Abb. 3). Die Hügel nehmen bis heute aufgrund der ganz besonderen Fundarten eine Schlüsselposition im Chronologiesystem der Ostalpen und Pannonien ein (Müller 2012a, 260, Abb. 106; Müller 2012b; Kmeťová 2014). Die umfangreichen Keramikkomplexe der einzelnen Hügel bieten eine reiche Datenbasis für die typologische Auswertung des Fundmaterials.

Diese Problematik steht im Zentrum zahlreicher Forschungsfragen, die mit der Periodisierung der Hallstattzeit zusammenhängen. Die wichtige Stellung bei der Deutung einiger unikaten Keramikgefäße und ihrer Verzierungsmotive wurde in zahlreichen Publikationen über die Hallstattzeit veröffentlicht (Siegfried-Weiß 1979; Dobiat 1980; Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988; Stegmann-Rajtár 1998; Studeníková 2005; 2007; 2008, 2012; Teržan 1986; 1990; 2001 und andere).

PhDr. Susanne Stegmann-Rajtár, CSc.

Archeologický ústav SAV

Akademická 2

SK-94921 Nitra

zuzana.rajtarova@savba.sk

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum
Bratislava 2016
ISBN 978-80-8060-383-0

